

Sovon-Nieuws 2

In de Klei: Leo Ballering

33e jaargang
juni 2020

In dit nummer o.a.:

- Porseleinhoentjes in de pitrus in het Zuidlaardermeergebied
- Gerrit Dommerholt: Zo tel je Nachtzwaluwen
  - Leo Ballering in de klei: monnikenwerk voor LiveAtlas
- Een vreemd cursusvoorjaar
  - Hoe loopt het Jaar van de Wilde Eend
- LiveAtlas: nieuwe functies
  - Drie paar Roodbuikwaterspreeuwen

meopta

MeoPro 8x42 HD

- 8X32 HD € 499,-
- 10X32 HD € 519,-
- 8X42 HD € 549,-
- 10X42 HD € 579,-
- 8X56 HD € 639,-

Speciale actie voor leden en tellers van **SOVON**:

Koop nu een Meopta verrekijker of telescoop en ontvang 10% korting op uw aankoop. Per verkochte kijker doneert Meopta bovendien 25 euro aan Sovon t.b.v. vogelonderzoek.

Kijk snel op www.sovon.nl/kortingmeopta

Deze actie is een samenwerking van **Meopta, Sovon en Het Vogelinformatiecentrum op Texel.**

meopta

bynolyt
OPTICS

Hoofdsponsor
Landelijke Dag

Alle **Meopta** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld.

In de grote verrekijkertest van Roots kreeg de **MeoPro HD 8x42** het "**Beste Koop**" predicaat.

EUROPEAN
OPTICS
since
1933

Technolyt®

E info@technolyt.nl • T +31(0)75 647 45 47 • I Technolyt.nl

meopta.com

Hoopvolle ontwikkelingen

Sovon-Nieuws

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de ontwikkelingen van alle in het wild voorkomende vogelsoorten in Nederland op de voet. Dit doen we voor natuurbeheer, beleid en wetenschappelijk onderzoek. Daartoe organiseren we o.a. systematisch veldonderzoek door vrijwilligers via verschillende meetnetten.

De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. het CBS en in opdracht van WOT N&M, het Ministerie van LNV, Rijkswaterstaat en de provincies.

In Sovon-Nieuws berichten we over de vereniging, de vogeltellingen en overige zaken betreffende vogels, met de nadruk op Nederland.

Bij de samenstelling van artikelen betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten die in deze uitgave voorkomen.

Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Loes van den Bremer, Albert de Jong en Marcel Wortel.
Fotoredactie: Harvey van Diek.
E-mail: redactie@sovon.nl

Ledenraad & bestuur

Zie sovon.nl/vereniging
E-mail: ledenraad@sovon.nl
E-mail: bestuur@sovon.nl

Lidmaatschap

Leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws
Zie voor lid worden en diverse tarieven sovon.nl/lidmaatschap

Bureau

Sovon Vogelonderzoek
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.
Tel: 024 - 7 410 410
E-mail: info@sovon.nl
Homepage: www.sovon.nl
IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

Lay-out: van Groot tot Klein
Druk: Veldhuis Media BV
Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier en verstuurd in recyclebare folie van suikerriet.
ISSN 1383-0635.

Foto's omslag:

Leo Ballering. Foto: Rob Buiten
Broedende Nachtzwaluw.
Foto: Mark Zekhuis (Saxifraga)

Toen de eerste Sovon Nieuws van deze jaargang bij u op de deurmat viel, was de wereld al letterlijk en figuurlijk in de ban van de Covid-19 crisis. Toch vond u daar niets van terug in het tijdschrift: toen wij de kopij naar de drukker stuurden, was het virus weliswaar bekend maar leken de gevolgen nog heel ver weg, laat staan dat we wisten wat een *intelligente lockdown* was. Enige vertraging in de productie en de bezorging maakten dat u een tijdschrift ontving dat niet helemaal aansloot bij de actualiteit.

De voorbije weken waren voor iedereen behoorlijk pittig. Dat gold ook voor een deel van onze medewerkers: probeer maar eens de juiste balans te vinden tussen je kinderen thuis onderwijs geven, zo goed als mogelijk thuis te werken, op de hoogte blijven van de ontwikkelingen en ook op z'n tijd wat te ontspannen, en dat zonder ziek te worden. Wij zijn er tot nu toe goed doorheen gekomen en dat is heel fijn om te kunnen constateren. Hopelijk geldt dit ook voor jullie, onze achterban.

Daarnaast was er natuurlijk de zorg of de vogeltellingen door zouden mogen gaan. Na intensieve afstemming met de verschillende terreinbeheerders kwam er snel duidelijkheid: de tellingen konden doorgaan mits de tellers zich strikt zouden houden aan onze aanwijzingen. Deze werden goed gelezen op onze website en waren uiteraard gebaseerd op de door het kabinet opgelegde beperkingen. Voor zover wij weten zijn ze door het merendeel van de tellers goed opgevolgd; hulde daarvoor! Sommige tellers lieten weten een jaartje over te slaan, bijvoorbeeld omdat zij altijd in een groep op pad gaan. Daar hebben we alle begrip voor; hopelijk volgend jaar beter! Het was ook goed om te merken dat onze opdrachtgevers bij Rijk, provincies en terreinbeherende instanties constructief meedachten over hoe de tellingen doorgang konden blijven vinden binnen de afgesproken beperkingen.

Hoe het verder gaat valt nog niet te voorspellen. Sovon is een gezonde organisatie met een fantastische achterban, gemotiveerde en deskundige medewerkers en een sterke positie in het werkveld. Wij hebben er vertrouwen in dat we de lastige tijd die ongetwijfeld gaat komen, opnieuw goed zullen doorstaan. Dat kennis de belangrijkste leidraad bleek voor het succesvol omgaan met deze crisis, en dat veel mensen (opnieuw) de waarde van natuur dichtbij huis hebben ondervonden, zijn hoopvolle ontwikkelingen die wat mij betreft onlosmakelijk behoren bij de lessen die we moeten leren.
Een mooie zomer gewenst!

● *Theo Verstrael*

*Wulpen op weg naar de slaapplaats,
Galeiwaard NB. Foto: Albert de Jong*

*In de zomer worden slaapplaatsen geteld
van Lachsterns, Reuzensterns en Wulpen.
Voor de komende tellingen zie
sovon.nl/teldata*

Succesvolle eerste helft van het Jaar van de Wilde Eend

De communicatieafdelingen van Vogelbescherming en Sovon draaiden eind vorig jaar overuren: het mocht niemand ontgaan dat 2020 het Jaar van de Wilde Eend zou worden. Er zijn weinig vogelsoorten die zo'n groot publiek aanspreken als de Wilde Eend. De oproep om mee te doen aan projecten, om meer te weten te komen over met name de achteruitgang van deze talrijke soort, werd dus breed uitgezet. Inmiddels zitten we op de helft van het Jaar van de Wilde Eend en is het hoog tijd voor een eerste update.

Overschot aan mannetjes

Op 1 januari traptten we af met het scoren van de geslachtsverhouding. Het is bekend dat er bij de Wilde Eend meer mannetjes dan vrouwtjes rondzwemmen en dit wordt regelmatig in verband gebracht met de achteruitgang van de soort. Hoe scheef de verhouding precies is en of deze gedurende het jaar verandert, moest echter eens goed worden bekeken. Tijdens de maandelijkse watervogeltellingen werd fanatiek geturfd en velen namen de moeite om andere tellingen uitgesplitst in te voeren op Waarneming.nl. Onze winterpopulatie van de Wilde Eend blijkt voor ongeveer 60% uit mannetjes te bestaan. In maart nam dit percentage nog wat toe, vooral omdat er toen al veel vrouwtjes op het nest zaten. Voor de vergelijking deed de Krakeend ook mee. Met zo'n 53% mannetjes was de verhouding bij deze soort een stuk minder scheef.

Lezingenreeks afgebroken

Om zoveel mogelijk mensen enthousiast te maken, stond in het voorjaar een groot aantal lezingen op het programma. De vogelwerkgroepen en andere natuurorganisaties die er vroeg bij waren, hadden geluk. Vanaf half maart gooide het Corona-virus namelijk roet in het eten. De ene na de andere lezing werd afgeblazen en al gauw maakten de strikte beperkingen het onmogelijk om nog lezingen te geven. Ter compensatie

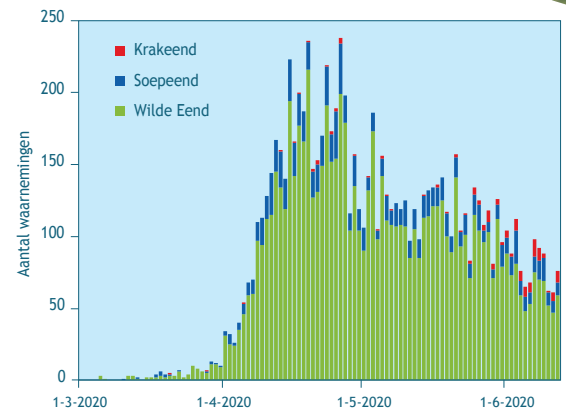
namen we de lezing op en stelden deze digitaal beschikbaar. Door nieuwsberichtjes en vlogjes hoopten we alsnog veel deelnemers te werven voor met name het kuikenproject.

Bijna 10.000 kuikenwaarnemingen

Het kuikenproject moet de vraag beantwoorden hoeveel kuikens de gevaarlijke eerste fase van hun leven overleven en of dit voldoende is om de populatie in stand te houden. Speciaal daarvoor hebben we een nieuwe app ontwikkeld die te vinden is via <http://kuikenteller.org>. Aan de oproep om eendenvrouwtjes met kuikens te melden werd massaal gehoor gegeven. Op het moment van schrijven zijn er al bijna 10.000 kuikenwaarnemingen binnengekomen via de KuikenTeller (figuur 1) en het seizoen is nog niet voorbij. De landelijke spreiding van waarnemingen (figuur 2) weerspiegelt het zwaartepunt van de verspreiding van de Wilde Eend, namelijk de natte en laaggelegen regio's, maar deels ook de dichtheid aan waarnemers. De eerste indruk is dat de kuikenoverleving dit voorjaar beter was dan gemiddeld in voorgaande jaren, maar wel met lokaal grote verschillen.

Soep- en Krakeend

Om de nieuwe informatie over de Wilde Eend beter in een context te kunnen plaatsen, doen ook Soepeend en Krakeend mee. Zouden bijvoorbeeld de afwijkend gekleur-

Figuur 1. Aantal ingevoerde tellingen van families met kuikens vanaf 1 maart 2020.

de soepeendkuikens sneller ten prooi vallen aan roofdieren? En doet de Krakeend het zo goed omdat zijn kuikens een betere overleving hebben dan die van de Wilde Eend? Eén op de tien kuikenwaarnemingen heeft betrekking op Soepeenden en op basis van de vele meegestuurde foto's zullen daar nog de nodige waarnemingen bij komen. Van de Krakeend verwachten we honderden waarnemingen, maar is het kuikenseizoen pas in juni goed op gang gekomen.

Input voor populatiemodel

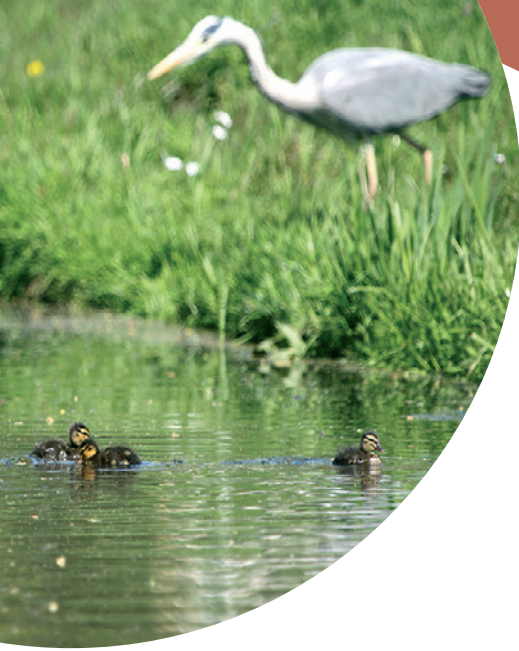
Zodra het broedseizoen is afgelopen, zullen de analyses beginnen om de overlevingskansen van eendkuikens te berekenen. Of die overlevingskansen hoog genoeg is en hoe gevoelig de populatie van de Wilde Eend is voor schommelingen in de kuikenoverleving, zal worden verkend door middel van een populatiemodel. Hiervoor zullen ook andere demografische gegevens als input dienen, zoals informatie over het nestsucces (Nestkaartenproject) en de overleving van volwassen vogels (ringgegevens).

Vrouwtje Krakeend met kuikens van ongeveer drie weken oud, Haastrecht 12 juni 2020. Foto: Erik Kleyheeg

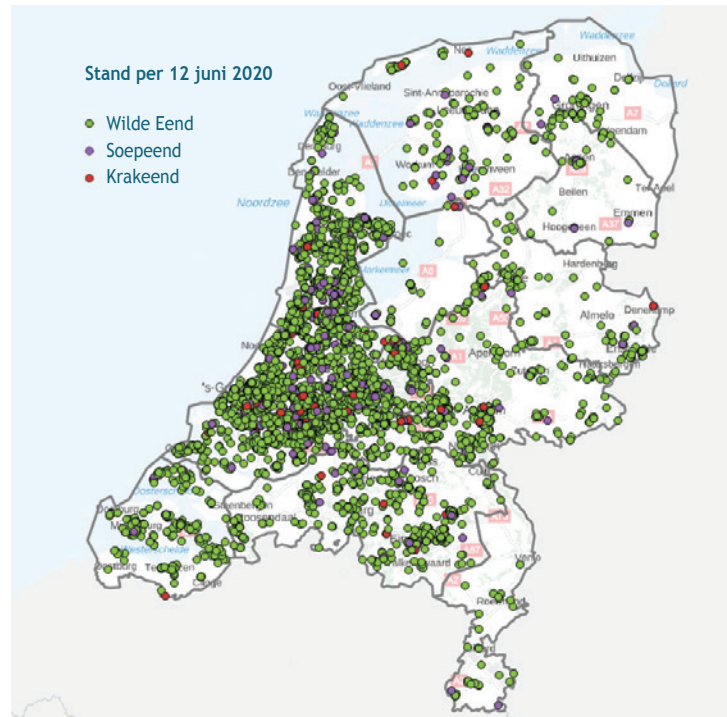

*Vrouwte Wilde Eend waakt over haar kuikens terwijl een Blauwe Reiger geduldig afwacht, Haastrecht 22 april 2020.
Foto: Erik Kleyheeg*

Blijf alert

Hoewel het broedseizoen van de Wilde Eend bijna ten einde is, kunnen er tot in de herfst nog kuikens rondzwemmen. Blijf dus alert! Daarnaast blijft ook het turven van de geslachtsverhouding bij groepen Wilde Eenden belangrijk, zodat we hierin seizoenspatronen kunnen ontdekken. Dit kan eenvoudig door groepen Wilde Eenden (en Krakeenden) in te voeren op Waarneming.nl en hierbij het aantal mannetjes en vrouwtjes te specificeren, iets wat je ook bij de maandelijkse watervogeltellingen kunt invoeren. Je hoeft dus geen moment stil te zitten in dit Jaar van de Wilde Eend!

● Erik Kleyheeg

Figuur 2. Verspreiding van tellingen van families Wilde Eenden, Soepeenden en Krakeenden.

Verrekijkers & Telescopen

opticon

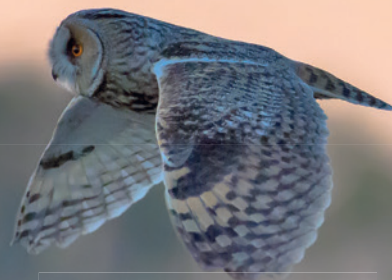

Traveller BGA ED

De Traveller BGA ED zet de standaard voor 32mm veldkijkers; Helderder, scherper en net zo licht en klein als een pocketkijker. Deze serie is zowel geschikt voor de liefhebber als de serieuze gebruiker. Prijzen vanaf €429.

MM4 77 GA ED

High-definition modellen die uitstekende scherpte en kleurcorrectie leveren. Met een lengte van slechts 32 cm en een gewicht van slechts 1260 gram is de MM4 77 ook een van de lichtste fieldscope op de markt. Str en 45°. Lichaam €849, SDLv3 18-54x: €429. HDF T 18-54x €275.

Verdere informatie vind je op www.opticon.nl, email sales@opticon.co.uk of neem contact op met je lokale dealer.

Foto Fransen, Amsterdam 020 6650471

Foto Rooijmans, Budel 0495 494890

Ringfoto Focus, Den Haag 070 3638398

Foto Sipkes, Groningen 050 3128684

Foto Rembrandt, Maastricht 043 321 3903

Vogelinformatiecentrum, Texel 0222 316249

Ringfoto Focus, Voorburg 070 3863519

Kijk Uit Verrekijker, Zwolle 038 4213697

Opticon, Unit 21, Titan Court, Laporte Way, Luton, Beds, LU4 8EF, UK Tel: +44 1582 723559 www.opticon.nl

Porseleinhoentjes in de pitrus

In deze serie belichten we de monitoring van vogels in verschillende Nederlandse gebieden. Op welke manier worden de vogelgegevens gebruikt door beheerders?

Hoe worden tellers daarbij betrokken?

Het Zuidlaardermeergebied

Op misschien wel de mooiste ochtend van mei arriveer ik vroeg op een parkeerplaatsje in Kropswolde, een gehucht ten oosten van het Groningse Zuidlaardermeer. Hier, langs de oevers met de naam Leijnwijk, wilde Jan Beekman onze tocht langs dit rijke vogelgebied beginnen. Het heeft vannacht nog licht gevoren. Het is zo'n ochtend waarop de vingers nog van je handen vriezen, maar de zon schijnt al op de nevelvelden. Meteen na het uitstappen klinkt, opvallend dichtbij, een Roerdomp. Getweeën lopen we het wandelpad op dat naar het zuiden slingert. Ik wil van Jan weten hoe hij dit natuurgebied beheert en welke rol vogeltellingen daarbij spelen.

Leijnwijk blijkt de ondiepe oeverzone aan de oostkant van het Zuidlaardermeer te zijn. 'Vanuit Zuidoost-Drenthe stroomt de rivier de Hunze hierlangs. In de IJstijd mondde deze nog uit in de Waddenzee. Het meer bestond toen nog niet, maar met het getij kwam het zoute water wel tot hier, in het veengebied. In de Late Middeleeuwen ontstond door overstromingen en afslaan van het veen een meer. Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er allerlei mest- en gifstoffen vanuit het agrarisch gebied in de Hunze terecht en verslechterde de waterkwaliteit. Dat maakte het Zuidlaardermeer eutroof en troebel. Er is een tijd geweest dat hier helemaal geen waterplanten zoals fonteinkruiden meer groeiden. Maar gelukkig zijn die weer terug, de waterkwaliteit is

inmiddels een stuk verbeterd. Samen met het Drents Landschap en het Waterschap Hunze en Aa's willen we ervoor zorgen dat de Hunze weer helemaal verbonden wordt en via de stad Groningen en het Reitdiep tot aan de Waddenzee meandert. Zo moet het net als vroeger een stromende rivier worden met alle ecologische waarden die daarbij passen.'

Roerdompen

Vanaf de uitkijktoren aan het einde van het pad is zo'n 90 hectare rietland te overzien. 'Kijk, daar hebben we 30 ha van het oude rietland geplagd, waardoor er nu weer vitaal waterriet staat. De oude laag van plantenmateriaal is weggehaald, er zijn kreken gegraven en de oevers zijn langer gemaakt.

Waar: tussen Hoogezand, Zuidlaren en Haren

Omvang: 1900 hectare

Beheerder: Het Groninger Landschap
Belangrijke soorten (Natura 2000): Roerdomp, Porseleinhoen, Rietzanger (broedvogels), Kleine Zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Smient, Slobeend (niet-broedvogels).

Idaál voor de Roerdomp.' Die laat zich dan ook even horen. Het is al de derde die we in een uur tijd tegenkomen. 'Vóór het hele revitaliseringsproject zaten er nog maar een of twee in het hele gebied. Te weinig, want volgens de doelstelling van Natura 2000 zouden er minimaal vijf Roerdompen moeten zitten. Jan wil er zelfs meer. 'Vorig jaar werden er zes territoria gevonden en dit voorjaar staat de tussenstand op negen. In de Drentse Onlanden zitten er nog veel meer. Dat moet hier ook kunnen. We gaan op termijn nog zo'n 60 ha rietland herstellen.'

Op pad met:

Naam + functie: Jan Beekman, sinds 2018 beheerder namens Het Groninger Landschap

Geboren: 1959

Online te volgen: op Twitter via @HGL_JanBeekman

Mooiste plek in het gebied: geen voorkeur, het is hier overal fantastisch

*Porseleinhoentjes worden tijdens een simultaantelling in kaart gebracht.
Foto: Marcel van Kammen*

*Roerdomp, een van de paradepaardjes van het Zuidlaardermeergebied.
Foto: Marcel van Kammen*

Vanuit de uitkijktoren is ook het Zuidlaardermeer goed te overzien, waar de eerste bootjes heen en weer varen. De hele plas is recreatiegebied, maar het rietmoeras langs de oevers is niet toegankelijk. 'In de vaart die hier loopt kun je als kanoër wel komen, maar de kleinere plassen mag je beslist niet op vanwege verstoring van vogels, bevers en otters. De watersportwereld volgt onze rietherstelplannen heel kritisch. Ze zijn telkens bang dat ze beperkt worden, maar volgens mij zitten we elkaar helemaal niet in de weg. Het gaat om zeer ondiepe gebieden waar je helemaal niet kunt varen.'

Van gypsen naar een waadpak

Bij een oud bruggetje stoppen we om naar het koor van Rietzangers te luisteren. Die soort is minder kritisch als het gaat om de rietkwaliteit. Over de aantallen daarvan maakt Jan zich geen zorgen. 'Dit jaar voeren we voor het eerst een integrale broedvogelkartering uit in het hele Zuidlaardermeergebied, voor een groot deel met vrijwilligers. Het is gelukt om een groepje van zestien vogelaars op te trommelen. Via Avifauna Groningen zijn veel mensen aangehaakt, maar ook via de vogelwerkgroep van Zuidlaren. Dit stuk wordt overigens geteld door onze directeur Marco Glastra. Verderop telt Harold Steendam. Hij inventariseert dat gebiedje al jaren en gaf daar deze winter een presentatie over. Het was wel grappig dat hij vertelde dat hij er ooit op gypsen begon, daarna laarzen aan moest en dat hij er nu in een waadpak rondloopt. Het is hier kletsnat geworden.'

Rallen tellen

Voorheen werden BMP-plots wel regelmatig geteld, maar altijd om de drie of zes jaar. 'Daardoor kregen we nooit een volledig beeld van de aantallen Geoorde Futen, Roerdampen, rallen en moerassterns. Terwijl die soorten hier juist best mobiel zijn; het ene jaar zitten ze in de ene

polder, het andere jaar in de andere. Dat heeft vooral te maken met het peilbeheer, dat per polder wisselt om de vegetatie intact te houden.

Vorige week zijn de vrijwilligers 's avonds laat tegelijk op pad geweest om rallen te tellen. Ze hadden nog maar één Porselein en twee Kleinst Waterhoentjes, op de rest wachten we nog. Die komen er in de volgende simultaantelling nog wel uit. Dan gaan we trouwens de hele Groninger laagveengordel in één keer tellen. Dus samen met de mensen uit de Onlanden en het Roegwold.'

Zomerpolders

Van de oostkant van het meer gaan we via De Groeve, Zuidlaren en Midlaren naar het westen. Een slingerende binnenweg leidt naar Noordlaren, waar wat beuken en eiken oprijzen, tekenen dat hier de Drentse Hondsrug loopt. 'Bij de kerk rechtsaf', had Jan gezegd. De doodlopende Meester Koolweg leidt hier naar de Oostpolder, waar een uitkijktoren de geïnundeerde zomerpolders overziet. Er liggen lage kades omheen. Daarachter liggen vochtige graslanden voor de weidevogels. 'Met de droge zomers hadden we problemen om die voldoende nat te houden. Dankzij een subsidie hebben we hier een extra inlaat vanuit het meer laten maken, zodat het water naar het weidevogelgebied kan zonder dat de zomerpolders met Geoorde Futen en sterns droog komen te staan. Door drinkwaterwinning komt hier geen kwelwater meer omhoog en daarom werken we hier met oppervlaktewater. We bootsen eigenlijk de winter- en voorjaarsoverstromingen van de Hunze van vroeger na. Het gebied is waterberging geworden omdat in 1992 de stad Groningen bijna onder water stond. 's Winters staat het hier soms helemaal onder. Dat is vooral voor vogels gunstig en wat minder voor de vegetatie. Eenden komen dan massaal op plantenzaden af. Wintertalingen, Pijlstaarten,

*Vitaal waterriet en helder water, goede leefomstandigheden voor de Roerdomp.
Foto: Marcel van Kammen*

Slobeenden. En er slapen duizenden Kol- en Toendrarietganzen.'

Zeearend

Langs de Osdijk, waar de Oeverpolder begint, 'rammelt het van de Geoorde Futen'. Er hangen fotografen rond die hun slag hopen te slaan. Ver achter een verbodsbord staat een vogelaar met een telescoop. Een krachtterm, Jan springt in de auto om de man aan te spreken. Eenmaal terug blijkt het een nietsvermoedende MAS-teller te zijn die hier met vergunning op zijn telpunt stond. De tocht gaat weer verder, langs wat elzenbroekbosjes, waarvan er één is uitgekozen door het zeearendenpaar om in te nestelen. Beide oudervogels zitten erop, met twee grote jongen erbij. 'Mooie beesten. Eerst zaten ze verstopt in een bosje even verderop. Toen ze twee jaar geleden op deze plek begonnen was het erg spannend hoe het zou gaan. Ze zijn immers vanaf de weg te zien. Het gaat goed, maar je moet continu scherp zijn dat er geen mensen het terrein in gaan. Dat gaat van opdringerige vogelfotografen, dames in bikini tot een nietsvermoedende inspecteur van de hoogspanningsmasten.'

Uit het moerasbos rond de petgaten dichterbij klinkt het geluid van jonge Aalscholvers in een kolonie. De Aalscholvers slapen hier 's winters samen met een paar

Met 140 paar Geoorde Futen was het Zuidlaardermeergebied in 2020 hét Nederlandse bolwerk voor deze soort.

Foto: Marcel van Kammen

honderd Grote Zilverreigers. Ook die worden ieder winterhalfjaar netjes geteld.

Pitrus

Via de onverharde Zuiderhooidijk gaat het naar het gemaal aan de Onnerpolder, dat uitkijkt over ondiepe moerassen zoals de Kropswolderbuitenpolder en Westerbroekstermadepolder. Goede namen voor Scrabble. 'Een hele mond vol', grijnst Jan, terwijl we kijken naar honderden Kokmeeuwen die in de pollen pitrus broeden. De eerste Witwangsters laten zich zien, één van de specialiteiten van dit gebied. Vorig jaar zat er 30 paar. Tientallen Geoorde Futen zwemmen verspreid rond. Hun aantal werd voor 2019 geschat op 140 paren, het grootste bolwerk van het land. 'Hier zouden we graag

overstromingsgrasland zien met wat meer variatie. Wat riet, lisdodde, grote zegges, soorten als moerasandijvie. Maar je ziet het, overal pitrus. Dat zouden we wel kwijt willen, maar het blijkt de beste biotoop voor Porseleinhoen en Kleinst Waterhoen te zijn. Ze hebben er dekking en het wordt er nooit helemaal droog. Dat is dan wel een dilemma voor mij als beheerder, maar met 15 Porseleinhoentjes in de pitrus is de keuze snel gemaakt.'

Achter al die natte polders rijzen de kantoren van de stad Groningen op. Sterns en Kokmeeuwen vliegen af en aan en er klinkt alweer een Roerdomp, vanuit de Groene polder. Een groter contrast is bijna niet denkbaar, maar zo blijft de stad dus droog.

● **Albert de Jong**

> sovon.nl/gebieden

Onnerpolder met zicht op Groningen. Foto: Marcel van Kammen

Opvallend: minstens drie succesvolle paren Roodbuikwaterspreeuwen in 2020

De Roodbuikwaterspreeuw is een zeer zeldzame en onregelmatige broedvogel in Nederland. Zekere en gedocumenteerde Nederlandse broedgevallen werden in de vorige eeuw alleen bekend uit Zuid-Limburg (1910-13, 1915, 1920, 1993-94), Nijmegen (1913) en Winterswijk (1933). Des te opvallender zijn de recente broedmeldingen.

Broedgevallen 2013-19

In 2013 en 2014 bracht waarschijnlijk hetzelfde paar jongen groot op een geheim gehouden plek in Midden-Limburg. In 2017 vlogen drie jongen uit langs de Worm, Zuid-Limburg. Het nest bleek één meter op Duits grondgebied te zitten. Formeel was het dus geen Nederlands broedgeval, maar het territorium besloeg voor een deel Nederlands grondgebied en hier werd ook nestmateriaal verzameld. In 2018 was er een broedgeval in het Nederlandse deel van dit snelstromende riviertje. Het eerste nest spoelde weg met hoog water, maar het vervolggesel leverde drie uitgevlogen jongen op. In 2019 waren er langs de Worm opnieuw meldingen van Roodbuikwaterspreeuwen (o.a. 2 adulte vogels in februari en 2 jongen begin augustus) maar het is niet zeker of deze vogels in Nederland uit het ei gekropen zijn. Dat geldt ook voor een eerste kalenderjaar vogel bij Gulpen vanaf 10 juli.

Drie broedparen in 2020

De bovenstaande (13) 'Nederlandse' broedgevallen werden dit jaar in één klap aangevuld met maar liefst drie succesvolle broedgevallen in Zuid-Limburg! Bij al deze vogels werden waarnemingen van (deels ook nestbouwende) adulte vogels in de broedtijd gevolgd door meldingen van net vliegvlugge jongen begin juni. Op alle plekken vlogen eind mei/begin juni (minimaal) twee jongen uit. Eén van de broedgevallen vond plaats in de omgeving van Gulpen (foto's van een adult en twee juvenielen op waarneming.nl) waar exact 100 jaar eerder ook is gebreed. Op, of enkele dagen

Eén van de minimaal zes in Zuid-Limburg uitgevlogen, jonge Waterspreeuwen.
Foto: Arno Haanraats

vóór 4 mei 1920 werd er door de waarnemer '(...) een paar waterspreeuwen opgemerkt. Een ervan zat vlak voor een holletje in den afgeschoven oever.' De opmerking (...) 'dat de waterspreeuw meer en meer in Zuid-Limburg inheemsch wordt.' (Natuurhistorisch Maandblad, november 1920) was wat optimistisch gezien het geringe aantal latere broedgevallen. Maar misschien gaat dat nu alsnog veranderen?

Waar vandaan?

Intrigerend is de melding van een vliegvlugge jonge Waterspreeuw op 28 mei van dit jaar in het Deelerwoud op de Veluwe. De vogel werd gefotografeerd in een plasje midden in ongeschikt gebied en zal niet op die plek uit het ei gekropen zijn. Maar waar dan wel? Volgens de literatuur start de Midden-Europese populatie in de tweede helft van maart met broeden waarna de jongen vanaf de tweede helft van mei zelfstandig zijn en begin juni kunnen gaan zwerven. Ze verspreiden zich meestal op korte afstanden (binnen 10 km) tot maximaal 50 km via bekenstelsels en waterlopen. Het vanaf de Veluwe dichtstbijzijnde aaneengesloten broedgebied ligt bij Essen, Duitsland, op ca. 100 km afstand; de broedplekken in Zuid-Limburg liggen op ruim 130 km. Als deze jonge vogel de 'maximale' afstand van 50 km gevlogen heeft

Een jonge Waterspreeuw in het Deelerwoud op de Veluwe. Waar zou die geboren zijn?
Foto: Bas Schoel

dan suggereert dat een broedgeval langs één van de beken op de Veluwe of in de Achterhoek. Wie weet bestaat er verband met de overvloedige regenval in februari (gemiddeld in Nederland 147 mm neerslag tegen 55 mm normaal), waardoor wellicht veel geschikt broedbiotoop beschikbaar was, en de droogte vanaf half maart (met in april-mei gemiddeld 26 mm regen tegen 103 normaal) waardoor beken droogvielen en de vogel is gaan zwerven. Of deze vogel uit Nederland komt zullen we wel nooit weten, het zou ook net die ene uitzondering kunnen zijn die meer dan 100 km vliegt.

Alert zijn

Omdat de soort de laatste jaren frequenter opduikt in Zuid-Limburg, is het de bedoeling vanaf 2021 extra aandacht te besteden aan de beken. Interesse om een deel van een beek te tellen op IJsvogels en Grote Gele Kwikstaarten, en wie weet een Roodbuikwaterspreeuw, neem dan contact op met de districtscoördinator (Lsb. Limburgzuid@sovon.nl).

● **Arjan Boele, Rob Vogel & Nicky Hulbosch**

Ganzen en zwanen in 2019/20: teruglopende winteraantallen, groeiende broedpopulaties

Voorlopige telresultaten uit het afgelopen telseizoen bevestigen wat zich de laatste jaren al aftekende: de aantallen (uitsluitend) overwinterende ganzen en zwanen tenderen naar afname, terwijl de soorten die (ook) bij ons broeden in het winterhalfjaar toenemen. Het broedsucces van de noorderlingen houdt tegenwoordig niet over.

Contrasterende ontwikkelingen

De eerste resultaten van de ganzen- en zwanentellingen uit het afgelopen winterhalfjaar laten een opvallende afname zien bij soorten die naar Nederland trekken om te overwinteren of er een tussenstop maken: Rotgans, Toendrarietgans, Kolgans en - in nog sterkere mate - Wilde Zwaan, Kleine Zwaan en Kleine Rietgans (figuur 1). Vooral bij Kleine Rietgans en Kleine Zwaan is dat een bevestiging van eerder ingezette trends (zie Sovon-Nieuws 32 (3): 12-13). Bij de internationale Kleine Rietganzen-telling half november pleisterde maar 3% van de flyway-populatie in Nederland.

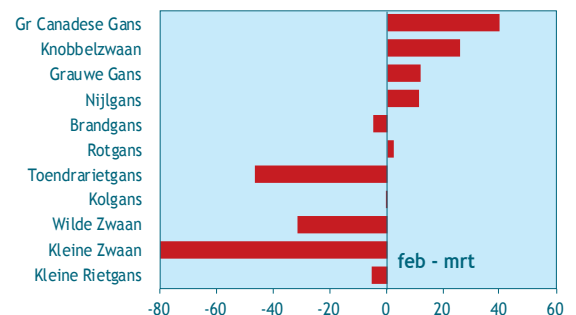
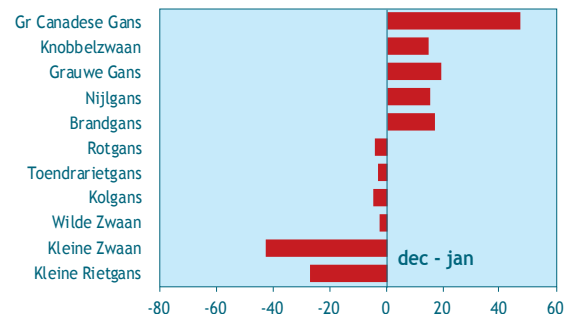
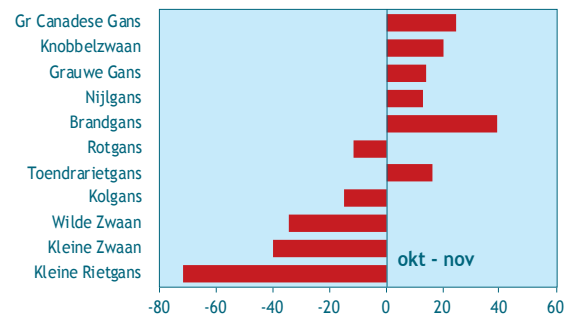
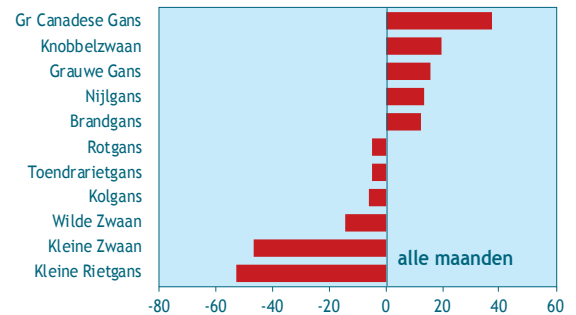
De Brandgans is de enige soort met een groot aandeel wintergasten die in de plus zat (de eigen broedpopulatie is bij deze soort in de winter ver in de minderheid). Voor de soorten waarbij de winterpopulatie voornamelijk wordt gevoed door eigen broedvogels gold dat nog sterker. Vooral het aantal Grote Canadese Ganzen was fors hoger

(+53%) ten opzichte van de voorgaande vijf seizoenen. De toenames van de betreffende soorten komen goed overeen met de nog steeds groeiende broedvogelaantallen die bij het BMP worden vastgesteld (figuur 2). Alleen de Knobbelzwaan valt uit de toon. Deze vertoont sinds 2007 een afnemende broedvogeltrend terwijl de watervogeltellingen in dezelfde periode geen significante aantalsverandering laten zien. De toename in 2019/20 is daarom verrassend, maar wel een voortzetting van de positieve tendens in de afgelopen jaren, met groeiende aantallen op ruiplaatsen in het Delta- en IJsselmeergebied (incl. Randmeren). Dit duidt erop dat veel Knobbelzwanen niet gaan broeden of vroegtijdig hun legsel verliezen.

Deels vertraagde aankomst en vroeg vertrek

Het in figuur 1 geschetste beeld was in grote lijn consistent over het hele seizoen, maar

*Het aantal broedende Grote Canadese Ganzen zit nog steeds in de lift.
Foto: Kees Koffijberg*

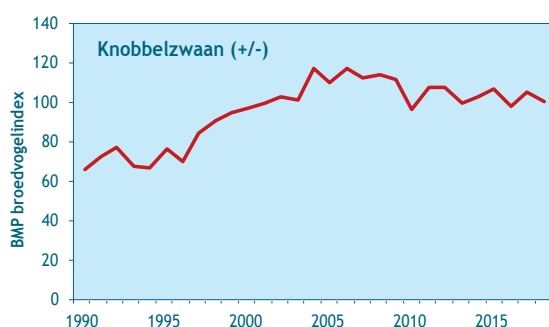
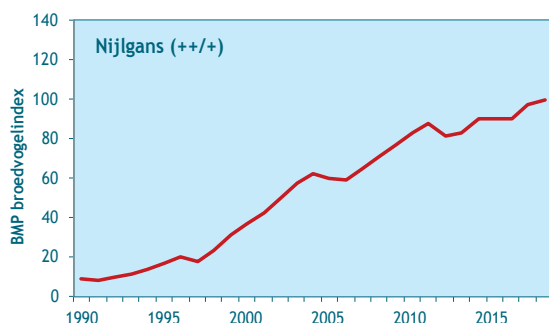
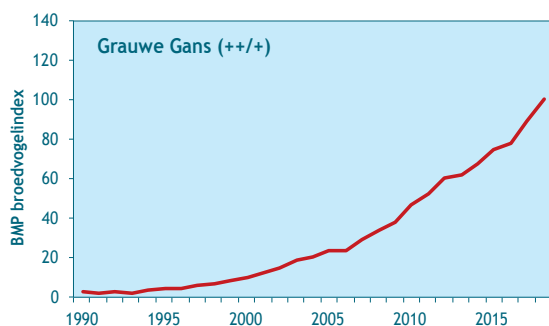
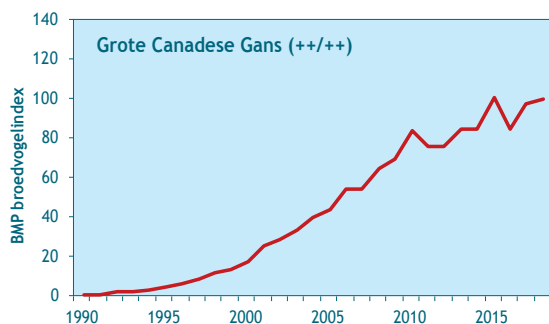
Figuur 1. Aantallen ganzen en zwanen in 2019/20 ten opzichte van de voorgaande vijf seizoenen. Weergegeven is het verschil (%) in de som van getelde aantallen in overeenkomstig getelde gebieden, voor de periode oktober-maart ('alle maanden'), en voor najaar, winter en voorjaar afzonderlijk.

Kolganzen arriveerden net als in 2017 en 2018 pas later in het najaar in grotere aantallen.
Foto: Kees Koffijberg

Figuur 2. Broedvogeltrends van Grote Canadese Gans, Grauwe Gans, Nijlgans en Knobbelzwaan in Nederland (BMP), weergegeven als index ten opzichte van 2018 (= 100). Tevens is een indicatie van de trend aangegeven (++) en + resp. sterke en matige toename, - matige afname) voor resp. de hele periode vanaf 1990 en de laatste 12 jaar sinds 2007.

kende ook variaties. De Brandgans was al in het najaar in relatief hoge aantallen aanwezig, terwijl er in het vroege voorjaar juist minder werden geteld. Deze tendens, die zich in april (niet afgebeeld) voortzette, was bij meer soorten zichtbaar (zie onder). Kolganzen arriveerden net als in 2017 en 2018 nogal laat, met vooral in oktober relatief lage aantallen, terwijl het voorkomen later in de winter en in het vroege voorjaar overeenkwam met afgelopen jaren. Bij Toendrarietgans, Wilde Zwaan en Kleine Zwaan (lage aantallen!) valt vooral het vroege vertrek op. Geen wonder, want deze soorten reageren waarschijnlijk op bovengemiddelde temperaturen en die waren er volop in de winter van 2019/20. Sinds de start van de metingen in 1901 was volgens het KNMI alleen de winter van 2006/07 nog iets warmer. Bij de Kleine Zwaan droeg het vroege vertrek uit Nederland bij aan recordaantallen in Noord-Duitsland, met in Sleswijk-Holstein een maximum van 6720 zwanen op 29 februari (H.J. Augst, OAG Schleswig-Holstein). Het aandeel dat in Nederland verbleef tijdens de internati-

onale telling in januari zal vermoedelijker lager zijn dan ooit (de teller staat nu op ruim 3100 vogels, het aantal voor de hele flyway nog onbekend).

Broedsucces onder de maat

Vrijwel alle noordelijke soorten hadden in de zomer van 2019 een laag broedsucces. Bij Kleine Zwaan, Kleine Rietgans en Brandgans waren in de wintergroepen hooguit 10% jonge vogels aanwezig, vrijwel zeker te weinig om de jaarlijkse sterfte te compenseren. Toendrarietgans (ongeveer 16%), Kolgans (12%) en Rotgans (14%) deden het iets beter, maar ook bij deze soorten gaat het al lange tijd om bescheiden aantallen eerstejaars vogels. De vooruitzichten voor 2020 zijn in ieder geval voor de Kleine Rietgans beter, afgaande op de gunstige weersituatie in de broedgebieden op Spitsbergen in het afgelopen voorjaar (J. Madsen). Elders is het afwachten wat het broedseizoen gaat brengen.

● Kees Koffijberg & Erik van Winden

Wilde Zwanen waren in 2019/20 maar kort in grotere aantallen aanwezig en vertrokken al in de nawinter.

Foto: Hans Schekkerman

Het Sovon-project LiveAtlas beoogt onder meer een laagdrempelig alternatief te bieden voor vogelaars die wél willen tellen voor de wetenschap, maar die daar niet per sé jaar-in-jaar-uit veel tijd aan willen besteden. Vrijwillig Sovon-coördinator Leo Ballering (Leidschendam, 1965) wist er voor zichzelf alsnog een tijdrovende klus van te maken. 'Het is toch leuk om jezelf letterlijk en figuurlijk op de kaart te zetten.'

Monnikenwerk

'Nee, ik weet het', geeft Leo Ballering ruitertlijk toe. 'Het blijkt niet de alleroudste geschreven tekst in het Nederlands te zijn. Maar het is wél de oudste Nederlandse tekst die over vogels gaat.' En voor wie nu niet meteen aan 'Hebban olla vogala' denkt, heeft Ballering een bijzonder advies. 'Als je nu op de kaart van het Sovon-project Live Atlas kijkt, dan kun je het versje met een beetje fantasie nog nèt zien staan, zo'n beetje tussen Rotterdam in het noordwesten en mijn woonplaats Veghel in het zuidoosten. Maar de tekst vervaagt steeds sneller', voegt hij daar lachend aan toe, 'door alle waarnemingen van anderen die gelukkig ook op de kaart worden ingevuld.'

606 kilometerhokken

Ergens in de tweede helft van de elfde eeuw zat een Vlaamse monnik als zogenoemd kopiïst in een klooster in Engeland teksten over te schrijven. Waarschijnlijk om een nieuwe pen even uit te proberen, krabbelde hij op de laatste bladzijde zomaar wat regeltjes, waaronder het beroemde *Hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hic anda thu, wat unbidan we nu?* (Alle vogels zijn nesten begonnen, behalve ik en jij. Waar wachten wij nu op?)

'Deze beroemde regels leken mij een prachtige manier om mezelf letterlijk op de kaart te zetten', herinnert Ballering zich. Bij de start van het project LiveAtlas in 2019, begon hij daarom te tekenen en te rekenen. 'Verspreid over vier regels van in totaal 70 bij 40 kilometer, met ongeveer 10 kilometerhokken per letter, zou ik in 606 kilometerhokken waarnemingen moeten invullen om het versje vanzelf op de kaart van het project te zetten. Plus nog eens 30 kilometerhokken voor de ondertekening met mijn voornaam.'

Ballering had gedacht dat hij daar wel drie jaar mee bezig zou zijn, maar dit voorjaar ligt hij al flink voor op zijn schema. 'Na

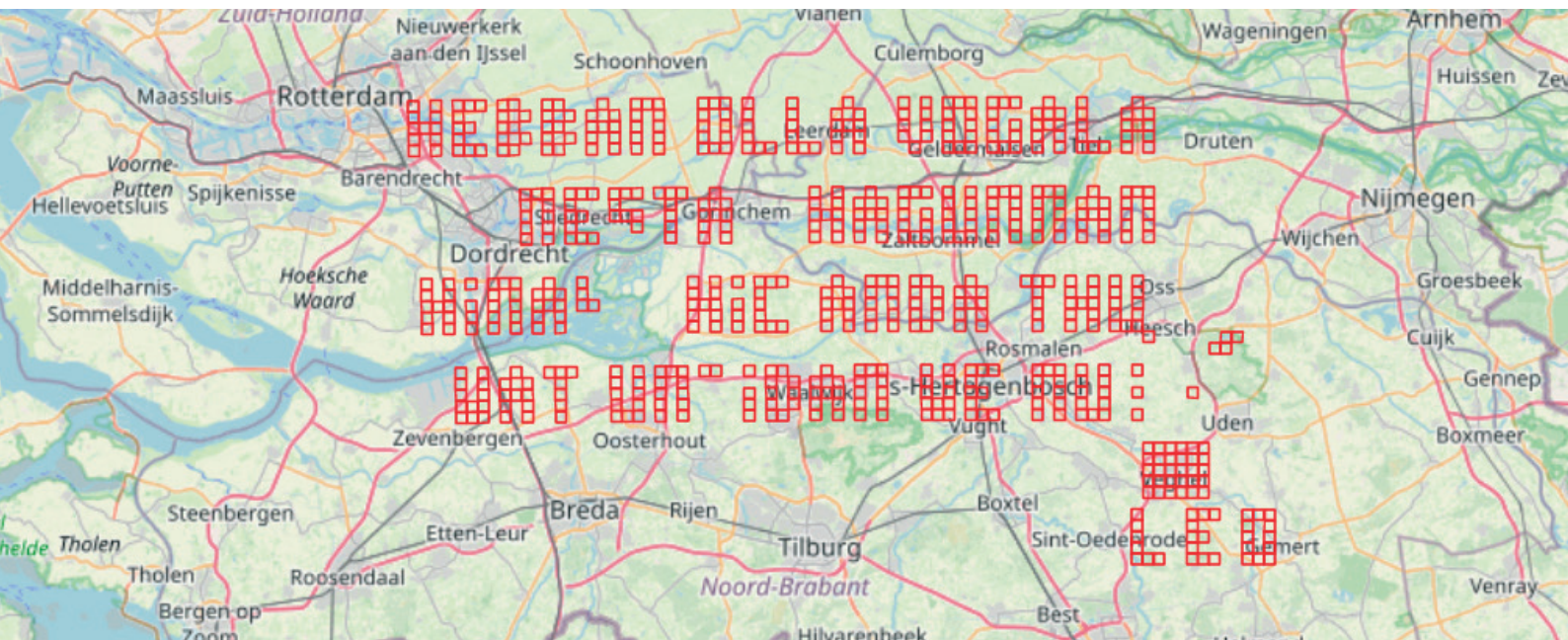
een jaar tellen heb ik al 95 procent af. Vandaag hoop ik de N van HEBBAN op de kaart te zetten: elf kilometerhokken in de buurt van Groot-Ammers, in de polder Liesveld.'

Laagdrempelig

LiveAtlas is het vervolg op het project waarmee de gegevens werden verzameld voor de jongste vogelatlas, uit 2018. Het beoogt de soms snel veranderende verspreidingskaarten permanent te actualiseren en tevens gestandaardiseerde gegevens over onder meer fenologie te verzamelen. En ook al zou je het niet zeggen als je naar het monnikenwerk van Ballering kijkt, met LiveAtlas wil Sovon ook een iets laagdrempeliger alternatief bieden voor vogelaars die het wel leuk vinden om mee te doen aan tellingen, maar die geen zin hebben om iedere maand, jaar-in-jaar-uit voor dag en dauw op pad te gaan.

'Er zijn verschillende instapmodellen voor de Live Atlas', legt Ballering uit. Wat ik doe is in ieder kilometerhok dat ik heb gepland gedurende een half uur alle vogels proberen te tellen. Maar er zijn bijvoorbeeld ook mensen die alleen gegevens uit hun tuin invullen. Ook dat kan heel waardevol zijn. De problemen van de Merels met het Usutu-virus kun je dan aan het licht brengen, of van de Groenlingen met de infectieziekte het Geel. En ook dit jaar kunnen tuintellingen voor Live Atlas misschien wat zeggen over de mogelijke infectieziekte waar Pimpelmezen last van lijken te hebben. Echt, alle tellingen helpen.'

Voor hem persoonlijk is de meerwaarde van dit monnikenwerk voor de Live Atlas vooral dat hij in gebieden komt waar hij anders niet snel zou komen, vertelt Ballering. 'Ik ben weliswaar geboren in Zuid-Holland, maar voor ik het vogelen ontdekte, verhuisde ik naar Brabant. Dit gebied is qua vogels dus enigszins vreemd voor

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto's Rob Buiter.

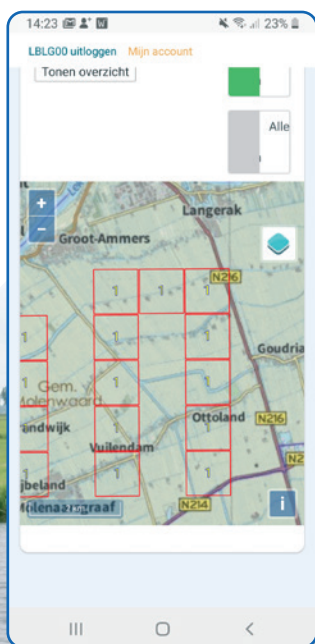
mij. De Purperreiger die ik vanmorgen onderin de linkerpoet van de N zag staan, die zie je bij mij in de buurt echt nooit. En ook de Spotvogel ken ik alleen maar uit houtsingels, niet middenin het veenweidegebied waar ik er vanochtend al twee hoorde.'

Praktische probleempjes

Na een jaar tellen en 95 procent van het oud-Nederlandse vers op de kaart, heeft Ballering al 115.000 vogels van 175 soorten kunnen noteren. Door zich voor de LiveAtlas zo vast te leggen op het werk van de monnik uit de elfde eeuw, heeft Ballering zich wel wat praktische probleempjes op de hals gehaald, merkte hij al snel.

'Sommige kilometerhokken worden doorsneden door een rivier of een andere grote waterweg. En waar ik dan een brug op de kaart dacht te zien, bleek dat soms een spoorbrug, waardoor ik enorme einden moest omrijden om tóch het hele kilometerhok te tellen.'

Het grootste 'probleem' voorziet Ballering bij de tellingen van de Biesbosch. 'Ergens in "HINASE" moet ik toch echt het hart van de Biesbosch in. Dat zal alleen maar per boot kunnen. Bij eerdere stukken die ik in een open kano heb geteld, heb ik al tot mijn bovenbenen in het water gestaan, dus ik moet nog even goed kijken hoe ik die laatste hokken ga organiseren.'

Meer lol met LiveAtlas: nieuwe functies!

LiveAtlas, het telproject van Sovon waarbij je zelf bepaalt hoe lang, waar en welke vogels je telt, wordt steeds leuker. We hebben enkele nieuwe opties ontwikkeld om je persoonlijke statistieken in te zien en je waargenomen soorten op een rijtje te hebben. Deze opties vind je op www.liveatlas.nl onder het kopje 'Mijn lijsten'. Verder is er gewerkt aan de invoer van dagvlinders en libellen, zodat je ook van deze soortgroepen lijsten kunt invoeren!

Grutto.
Foto: Hans Gebuis

Statistieken per kilometerhok

Het voor bezoekers van de LiveAtlas website bekende overzichtje van ingevoerde lijsten staat onder het menuoverzicht van 'Mijn lijsten' onder een gelijknamig kopje. In dit overzicht kun je al je lijsten terugvinden, met details over bezoekgegevens en waargenomen soorten. Onder 'Mijn kaart' vind je een kaart met al je getelde kilometerhokken, een overzicht dat je ook kan sorteren op maand en jaar. Onder 'Bezochte kilometerhokken' vind je statistieken per bezocht kilometerhok, bijvoorbeeld hoeveel tellingen je hebt gedaan ('nTelling'), hoeveel soorten je hebt waargenomen ('nSoort'), en hoeveel waarnemingen je in totaal hebt vastgelegd ('nRec').

Jouw soortenlijst

Je wist wellicht al langer hoeveel soorten je in LiveAtlas hebt ingevoerd, door naar de ranking te kijken op de homepage van het project. Maar nu kun je onder 'Mijn soorten' ook zien welke soorten dit zijn, plus: het aantal kilometerhokken waarin je de soort hebt waargenomen, het aantal tellingen waarin de soort figureert en het totaal aantal waarnemingen per soort. Tevens

Aantallen of aanwezigheid

We hebben het in deze bijdrage telkens over 'tellen', maar dat kan op twee manieren. Je kunt inderdaad individuen turven, maar je kunt ook (als dat bijvoorbeeld te veel werk is) aangeven dat ze 'aanwezig' waren (op de mobiele applicatie onder Details). Dit laatste zal bij vlinders en libellen regelmatig van toepassing zijn.

opgenomen wanneer je een soort voor het eerst/laatst zag en wat het maximaal aantal was.

Wil je je eigen waarnemingen per soort vergelijken met die van anderen? Klik dan op 'Meldingsfrequentie' (figuur 1). Hier zie je op hoeveel procent van jouw lijsten (blauw) en die van alle waarnemers (groen) een bepaalde soort voorkomt. Als je veel in laagveengebieden vogelt, is jouw meldingsfrequentie van Grutto of Smient waarschijnlijk hoger dan het gemiddelde in Nederland. Als je relatief vaak in de winter LiveAtlas en minder in het voorjaar of zomer, dan zal jouw meldingsfrequentie van Fitis lager liggen en die van Kramsvogel hoger dan het gemiddelde. Tenslotte zijn er natuurlijk altijd kleine verschillen tussen waarnemers; de één hoort de roep van het Goudhaantje beter dan de ander, sommigen zijn beter bekend met obscure roepjes van piepers dan anderen en wéér anderen zijn altijd gespist op roofvogels hoog in de lucht. Gemiddeld over heel Nederland maakt dit niet uit, maar het kan wel een

14.	Tijftjaf	44.18%	31.65%
15.	Grote Bonte Specht	39.57%	51.27%
16.	Buizerd	37.86%	30.38%
17.	Heggenmus	36.98%	14.56%
18.	Huisemus	36.86%	13.92%
19.	Grauwe Gans	36.12%	15.19%
20.	Gaai	35.00%	44.94%
21.	Kokmeeuw	34.96%	17.72%
22.	Blauwe Reiger	32.84%	14.56%
23.	Zwartkop	31.83%	24.68%
24.	Aalscholver	31.48%	10.76%
25.	Boomkruiper	30.95%	63.29%
26.	Zanglijster	29.34%	23.42%
27.	Witte Kwikstaart	29.32%	14.56%
28.	Putter	26.93%	25.32%
29.	Zilvermeeuw	25.34%	3.16%
30.	Nijlgans	25.08%	9.49%

Figuur 1. Meldingsfrequenties in LiveAtlas: deze waarnemer is waarschijnlijk relatief veel in bossen te vinden, getuige de hoge meldingsfrequenties van soorten als Boomkruiper, Grote Bonte Specht en Gaai.

Grote Weerschijnvlinder.
Foto: Harvey van Diek

Bezoek

Plot
40-52-44

Gelopen track opslaan?

16:13

Wat ga je tellen / wat heb je geteld?

Variabele tijd / dekking

1 uur in heel kmhok

Je telt de volgende soortgroepen:

Zoogdieren, Vogels, Libellen **Wijzigen**

Aantal waarnemers

1

Opmerkingen

Figuur 2. Het nieuwe startscherm van LiveAtlas: niet alleen kun je nu aangeven welke soortgroepen je gaat tellen (incl. de nieuwe opties dagvlinders en libellen), maar ook zijn de telopties vereenvoudigd. Je geeft nu alleen aan of je één uur een heel kilometerhok uitkamt of dat je je niet houdt aan een kilometerhok en een bepaalde tijd. Na de telling geef je dan aan of je alle soorten van een soortgroep geteld hebt dan wel een incomplete telling invoert.

verschil veroorzaken tussen jouw meldingsfrequentie en het gemiddelde.

Nieuw: dagvlinders en libellen!

In samenwerking met de Vlinderstichting zijn we hard bezig geweest om de invoer van dagvlinders en libellen in LiveAtlas mogelijk te maken. Dit maakt onder andere de monitoring van deze soortgroepen robuuster. Je kunt dus ook deze soortgroepen noteren, naast vogels en zoogdieren. Hiervoor waren wel enkele aanpassingen aan de invoer nodig. Zo is het belangrijk dat je duidelijk aangeeft welke soortgroepen je hebt geteld tijdens je wandeling. Dit kan nu op het startscherm (figuur 2).

Je kunt er natuurlijk gewoon voor kiezen om alleen vogels te blijven tellen. Maar veel vogelaars zitten goed in de soortenkennis van dagvlinders en libellen en vinden het een spannende uitdaging ze 'erbij te nemen'. Of bijvoorbeeld alleen dagvlinders, mocht je het liefst een hele weide vol bloe-

men willen afspeuren zonder na te hoeven denken over vogels of zoogdieren.

Zorg ervoor dat het tellen van één soortgroep het tellen van de andere groep niet in de weg zit, bijvoorbeeld doordat je veel tijd voor soortdeterminatie nodig hebt of alleen nog naar de grond kijkt. In zeer soortenrijke gebieden is het sowieso verstandig om het bij één soortgroep te houden. Beter één soortgroep goed geteld dan meerdere onvolledig. Zorg er ook daarom voor dat je het juiste telprotocol aangeeft: als je niet alle soorten of individuen hebt kunnen tellen, geef dan na de telling aan dat je niet alles van een soortgroep geteld hebt.

Uiteraard vind je op de LiveAtlaswebsite onder het kopje 'Mijn lijsten' ook jouw persoonlijke statistieken van dagvlinders, libellen en zoogdieren terug, inclusief je totaalijst van soorten en de meldingsfrequentie van elke soort.

● Paul van Els

Fitis.
Foto: René van Rossum

Smient.
Foto: Rick van der Kraats

Voorjaar 2020 zullen we ons nog wel een tijdje heugen. Na een boterzachte winter stonden we te trappelen om lekker broedvogels te gaan tellen, maar toen...pandemie, maandenlange droogte en vervolgens lokaal wateroverlast. Gelukkig viel er het nodige te genieten.

Broedvogels tellen in lockdown-tijden

De uitbraak van het Corona-virus (Covid-19) zette de wereld behoorlijk op zijn kop. In veel landen werd een strenge lockdown ingesteld, waarbij burgers verplicht werden zo veel mogelijk thuis te blijven. Het leidde bijvoorbeeld in Engeland tot een oproep van de BTO, onze zusterorganisatie, aan vogelaars om niet deel te nemen aan de telprojecten. Zover kwam het niet in Nederland. In samenspraak met overheid en terreinbeheerders kon Sovon de tellers geruuststellen. Tellingen waren bijna overal mogelijk, mits men zich zou houden aan de officiële adviezen (afstand houden, alleen of hooguit met twee personen tellen, geen gebruikmaken van openbaar vervoer, enzovoort). Het lijkt erop dat een groot deel van de broedvogeltellingen in ons land 'gewoon' is uitgevoerd en er dus geen gat in de monitoringreeks zal vallen.

Droogte en branden

Na een kletsnatte februari, waarin de grondwaterstanden eindelijk herstelden van de langdurige droogte in het vorige jaar, zette opnieuw een kurkdroge periode in. Dat was slecht nieuws voor onder meer

weidevogels en het ziet er naar uit dat de steltlopers onder hen veel moeite hadden om jongen groot te krijgen. De droogte had ook natuurbranden tot gevolg, waaronder een kolossale vuurzee in de Deurnese Peel. Naar verluidt zou driekwart van het 1000 ha omvattende hoogveengebied zijn aangetast. Het is een belangrijk gebied voor onder meer Nachtzwaluw (20 territoria), Blauwborst (95), Sprinkhaanzanger (45) en Wielewaal (17) (getallen uit 2018).

Reigers en roeken

Van de vroeg broedende kolonievogels zijn al veel tellingen binnen. Roeken lijken hun dalende lijn van de laatste jaren voort te zetten, afgaande op de ruim 550 reeds getelde kolonies die met vorig jaar kunnen worden vergeleken. Het ziet er naar uit dat ze een verlies van rond 5% boekten, met nu ook afnames in Friesland, de enige provincie die tot nu toe de dans ontsprong.

Beter deden Blauwe Reigers het. De ca. 260 reeds ingeleverde kolonies kenden een toename van 9%, met de meest gunstige cijfers in Limburg, Friesland en Utrecht, en de minst gunstige resultaten in Zuid-Holland.

Grauwe Klauwier in de plus?
Foto: Hans Schekkerman

Mezensterfte

Sterfte onder Kool- en Pimpelmezen haalde enkele malen het nieuws. Eind mei bleken er nogal wat Pimpelmezen dood te gaan aan longontsteking veroorzaakt door de *Suttonella ornithocola*-bacterie, bekend van o.a. een uitbraak in Duitsland in 2018. Rond dezelfde tijd werden ook veel dode bijna vliegvlugge jonge mezen in nestkasten gemeld. Een rondvraag onder onderzoekers leverde echter een genuanceerd beeld op, van opvallende sterfte tot een normaal of zelfs goed broedsucces. Vermoedens dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen tegen buxusmotten in het spel is werden er nu toe niet bevestigd door onderzoek.

Valse start?

Het leek een goed seizoen voor Kwartelkoningen te worden. Ze kwamen aan vanaf 26 april, bijzonder vroeg voor deze soort, en begin juni waren er rond 30 roepplekken bekend. Er waren ook waarnemingen buiten de 'bekende' gebieden, zoals bij Amsterdam en op Texel. Daarna stakte de hoopvolle ontwikkeling en zoals het er half juni naar uitziet, wordt het opnieuw een nogal mager jaar voor deze soort.

(Enkele) zomervogels in de plus

Het is lastig om eerste indrukken naar waarde te schatten. Waar de een het over een prima fluitjaar heeft, kijkt de ander je glazig aan. Enkele soorten komen echter in menig gesprek bovendien, zoals Nachtzwaluw, Gekraagde Roodstaart en Grauwe Klauwier. Opvallend is ook het aantal meldingen van Draaihalzen, niet alleen in bolwerken als Zuidwest-Drenthe (28; Arend van Dijk) maar ook bezuiden de Grote Rivieren, waar ze toch heel schaars zijn tegenwoordig.

Uit het oosten

Vanaf 24 mei doken enkele tientallen zingende Struikrietzangers op; sommige waren half juni nog aanwezig. Dit optreden vormde onderdeel van een internationaal fenomeen dat ook in Duitsland (vanaf 22 mei) en Engeland (vanaf 23 mei 'unprecedented influx') is vastgesteld. Een oostelijke soort die zijn broedgebied uitbreidde tot in Finland en het Oostzeegebied. In 1998 nestelde een mengpaar Struikrietzanger x Bosrietzanger succesvol bij Utrecht, dus wie weet...

● Fred Hustings

Recent geschreven

van Turnhout C., Foppen R. & Zoetebier D. 2019.
Recente trends van weidevogels in relatie tot beheer. Sovon-rapport 2019/85.
Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Met veel boerenlandvogels gaat het al decennialang slecht in Nederland. Daarom betaald de Nederlandse overheid sinds de jaren zeventig boeren voor de uitvoering van agrarisch natuurbeheer. Sindsdien is er discussie over de effectiviteit van het beleid. Sovon onderzocht in opdracht van het Wereld Natuur Fonds de weidevogel-trends in de periode 2009-2018 voor drie verschillende beheervormen: 1) gebieden met agrarisch natuurbeheer gericht op weidevogels (graslandpakketten voor broedvogels), 2) gebieden zonder agrarisch weidevogelbeheer ('regulier boerenland') en 3) 'weidevogelreservaten', veelal in beheer bij terreinbeherende organisaties. Gegevens van telgebieden die binnen het Broedvogel Monitoring Project (BMP) worden gevolgd, zijn hiervoor gekoppeld aan de ligging van beheerpakketten.

Voor zes soorten weidevogels waren voldoende gegevens beschikbaar om de trendanalyse uit te voeren. Bij drie soorten konden verschillen tussen de drie beheervormen worden aangetoond. De Kievit is sinds 2009 gemiddeld stabiel in reservaten, maar nam fors af in gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en regulier landbouwgebied. De Grutto ging weliswaar ook in reservaten achteruit, maar veel minder sterk dan in gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en in regulier landbouwgebied. Voor beide soorten verschilden de trends tussen agrarisch weidevogelbeheer en regulier landbouwgebied onderling niet significant van elkaar.

De Scholekster daarentegen deed het gemiddeld juist goed in gebieden met agrarisch weidevogelbeheer, maar nam af in reservaten en regulier landbouwgebied. Slobeend, Kuifeend en Tureluur lieten geen significante verschillen in trends zien tussen beheervormen.

Vervolgens zijn de trends van de zes weidevogelsoorten gecombineerd in een zogenaamde Multi Species Indicator (MSI) voor weidevogelbeheer in grasland. De indicator voor reservaten is sinds 2009 stabiel. De indicatoren voor agrarisch weidevogelbeheer en regulier boerenland namen af met respectievelijk 1,5% en 2,8% per jaar (achteruitgang over hele periode respectievelijk 13% en 23%).

Hoewel er verschillen tussen soorten bestaan, kan worden geconcludeerd dat weidevogels het niet of nauwelijks beter deden bij agrarisch weidevogelbeheer dan in regulier boerenland. In beide beheervormen blijven ze bovendien gemiddeld achteruitgaan. In weidevogelreservaten waren de resultaten relatief beter, met gemiddeld stabiele aantallen. Er zijn diverse oorzaken aan te wijzen waarom agrarisch weidevogelbeheer in het verleden niet (voldoende) heeft gewerkt. Zo liggen de overeenkomsten niet altijd op de juiste plek, en veel weidevogels hebben onvoldoende baat bij het gros van de uitgevoerde maatregelen, bijvoorbeeld alleen nestbescherming of beperkt uitgesteld maai-beheer. Een paar jaar geleden is daarom een nieuw stelsel in het leven geroepen om de effectiviteit van agrarisch weidevogelbeheer te verbeteren, het ANLb. Het is nog te vroeg om te kunnen beoordelen in hoeverre dit is gelukt. Dit wordt met de jaarlijkse beleidsmonitoring op initiatief van de provincies op de voet gevolgd door Sovon.

● Loes van den Bremer

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Rob was acht jaar lang een gewaardeerd bestuurslid, fanatiek vogelaar én onderzoeker.

Doelstelling

Met het fonds willen we een bijdrage leveren aan de totstandkoming van (populair) wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek.

Publicaties over vogelonderzoek door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon hebben een streepje voor. Zo wil Sovon met het fonds een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna of een jubileumoverzicht. Het fonds wordt gevuld door Sovon zelf en donaties. Zo gaf de Van Heeststichting een aantal jaar achter elkaar een mooie bijdrage aan het Goldbachfonds.

Recent gesteunde projecten

- Boek *Grielenmonografie* (werkgroep Grielenmonografie Nederland)
- Themanummer *Sahel* van Limosa.
- *Avifauna Biesbosch* (Vogelwerkgroep Biesbosch/Stichting Natuur- en Vogelwacht)

Hoe kunt u bijdragen?

Er wordt goed gebruik gemaakt van het Fonds. Dat is mooi, maar dat betekent ook dat het fonds financiële aanvulling goed kan gebruiken. Wilt u meehelpen publicaties over vogelonderzoek tot stand te brengen? Dat kan op de volgende manieren:

- een eenmalige donatie;
- een periodieke schenkingsovereenkomst (volledig aftrekbaar van de belasting);
- help mee het Fonds bekend te maken. Hooft, zegt het voort!

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

Zo tel je: Nachtzwaluwen

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem bij de kop en laten we deskundigen aan het woord. Hoe inventariseer je Nachtzwaluwen in wat grotere gebieden? Gerrit Dommerholt (1961) van de Vogelwerkgroep Midden-Overijssel vertelt hoe de Sallandse Heuvelrug met meer dan 40 vogelaars wordt geteld. 'Ga niet op pad als Nederland het WK voetbal speelt.'

Waar tellen jullie precies?

Op de Sallandse Heuvelrug. Dan heb je het over de Hellendoornse berg, Nijverdalse berg, Haarlerberg, Sprengenberg en Holterberg: de heuvels in Midden-Salland. In totaal inventariseren we daar zo'n 1400 hectare aaneengesloten heide. Daarnaast zijn er nog wat kleinere particuliere terreinen waar we actief zijn.

Een behoorlijk oppervlak. Dat lijkt me niet eenvoudig.

Toen de reeks begon, in 1995, werkten we voor het eerst met simultaantellingen. Daarvoor waren er al wel vogelaars die, vanaf 1990, afzonderlijke BMP-gebieden op de heide telden. Sommige mensen van het eerste uur doen overigens nog steeds mee, zoals Roel Janssen en Ronny Hullegie. Eind jaren negentig merkten we dat de aantallen Nachtzwaluwen toenamen en dat ze op nieuwe plekken verschenen. Voor individuele tellers was het haast niet meer bij te houden. Toen zijn we het heidegebied gaan verdelen in deelgebieden om met meerdere mensen te gaan tellen. Tegenwoordig gaan zo'n 40 mensen, verspreid over 17 telgebieden, tegelijkertijd tellen.

Hoe krijg je zo'n grote groep gelijktijdig op de been?

Door de jaren heen hebben we een vaste groep tellers opgebouwd. Begin mei stuur ik een mail uit naar de mensen die eerder meededen. Binnen de vogelwerkgroep vragen we of er nieuwe vogelaars zijn die het vak willen leren. Vóór 1 juni geven ze zich op, zodat ik een indeling per deelgebied kan maken en de instructie kan rondsturen. Per deelgebied is er iemand die de praktische afspraken verzorgt, zoals de verzamelplek. Dat is ook degene die de telformulieren verzamelt, hoewel steeds meer groepjes nu met Avimap werken. We worden geholpen door de terreinbeheerders. Zo worden op de Sprengenberg de tellingen door Natuurmonumenten georganiseerd.

Wanneer gaan jullie op pad?

Op de laatste twee vrijdagavonden van juni

en de eerste vrijdagavond van juli. We gaan drie keer, om risico's op weinig activiteit door bijvoorbeeld slecht weer uit te sluiten. - Iets heel anders: we hebben weleens meegemaakt dat we tijdens een wedstrijd van het WK voetbal op pad gingen. Er was zoveel gejuich en vuurwerk te horen dat de telling in duigen viel. Zo zie je maar. - We merken dat de aantallen behoorlijk kunnen verschillen tussen de tellingen. Vaak is de tweede, die van eind juni, de beste. Door drie keer te tellen krijg je ook meer zekerheid over de ligging van de territoria en kun je dubbeltellingen nog beter uitsluiten. We tellen van 22.00 tot 24.00 u. De meeste Nachtzwaluwen zingen kort na zonsopgang het fanatiekst, zo tussen tien en elf. Daarna gaan ze foerageren en wordt het veel lastiger om een goed beeld te krijgen.

Wat doe je in je telgebied?

We lopen zo min mogelijk rond, maar gaan op strategische plekken staan. Na een paar jaar weet je wel waar die zijn. Via de paden proberen we centraal in het telgebied te komen. We tekenen alleen zingende mannen in (de bekende ratel). Met waarnemingen van vliegende vogels die een roepje laten horen doen we niets.

Gerrit Dommerholt.

Nachtzwaluwen beginnen te zingen wanneer de laatste Roodborsten ophouden.
Foto: Peter Eekelder

*Nachtzwaluw, overdag vertrouwend op zijn schutkleur.
Foto: Gerard Schouten*

En als je twijfelt over de locatie van die ratelende Nachtzwaluw?

Je maakt in het veld de inschatting of de vogel in 'jouw' gebied zit. Soms bellen of appen tellers van aangrenzende gebieden even met elkaar om dit af te stemmen. Dan gaat het zo van: 'ik hoor er nu één in die hoek, heb jij die ook?' Na de telling leggen we de kaarten nog even naast elkaar om mogelijke dubbeltellingen eruit te halen.

Ook zingende vogels wisselen weleens van plek. Hoe ga je daar mee om?

Die verplaatsen zich inderdaad geregeld, maar doorgaans niet zo ver. Het zijn wel nieuwsgierige vogels en ze trekken elkaar aan. Als de één zingt, dan begint meestal

ook de ander. Je hoort vogels het liefst tegelijk, zodat je (in jargon) een 'uitsluitende waarneming' hebt. Uiteindelijk moet je niet de illusie hebben dat je zonder foutmarge telt en de absolute aantallen weet. Of je structureel iets te hoog of te laag zit doet er niet zoveel toe, want je doet het vooral voor de trend.

Gelukkig hebben we ook wat referenties. Bij vroege ochtendbezoeken van de BMP-tellingen horen we zingende vogels vaak op ongeveer dezelfde plekken als 's avonds. Heel wat jaren geleden karteerde de zeer ervaren Willem van Manen het gebied gelijktijdig. Toen kwamen we op een verschil van twee vogels, op een totaal van 55. Ringonderzoek met geluidsapparaten leverde veel meer vogels op, maar ik denk dat die door het geluid ook van elders werden aangetrokken.

Dus geen geluid afspelen?

Dat maakt het alleen maar lastig. Niet alleen voor jezelf, maar ook voor collega's in naastgelegen gebieden die jouw geluid kunnen horen.

Wat is het beste telweer?

Dat zijn de avonden waarop je in een T-shirtje buiten wilt lopen. Zwoele zomeravonden met weinig wind zijn ideaal. Dan kom je ook uilen, reeën en Houtsnippen tegen. Als we onweer zien aankomen dan gelasten we de telling af. Een buitje kunnen we wel hebben. Bij langdurige regen houden de meeste Nachtzwaluwen de snavel dicht en als het daarna droog wordt gaan ze meteen foerageren.

Na de telling een biertje?

Na de laatste telling komen we bij elkaar in de werkschuur van Natuurmonumenten. Met een hapje en een drankje sluiten we de boel dan af. Eventueel kun je dan de laatste dubbeltellingen er nog uit halen. Dan hebben we ook wel een globale eindscore die we delen. Die vermelden we in een persbericht dat we samen met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten versturen.

● **Albert de Jong**

*Nachtzwaluwen doen het goed in Nederland, het is enigszins raadselachtig wat de precieze oorzaak is. Doornspijkse Heide, 22 juni 2017.
Foto: Harvey van Diek*

Bescherming van biodiversiteit, een weerbarstige uitdaging

In dit boek van Jan van der Straaten, Willem van Kruijsbergen & Henk Sierdsema wordt de bescherming van biodiversiteit in Nederland onderzocht en nader geanalyseerd. Er wordt uiteengezet wat het begrip biodiversiteit inhoudt. Daarbij wordt aandacht besteed aan de

in Nederland aanwezige biodiversiteit en de recente aantastingen daarvan. Het beleid in de afgelopen decennia, met zijn tekortkomingen, komt ter sprake, evenals de mogelijkheden om een beter beleid te realiseren. (Uitgebreide bespreking op sovon.nl onder Actueel)

312 blz., € 39,95, Pictures Publishers

Fwiet! Fwiet! De passie van het vogelkijken

De Belgische cabaretier Begijn Le Bleu blijkt een gepassioneerde vogelaar, maar ook een begenadigd verteller. Hij verpakt scherpe observaties, weetjes en natuurbeleving in een vijftigtal korte vogelverhalen die alleszins de moeite van het lezen waard zijn. Achterin het boek zijn QR-codes opgenomen die verwijzen naar een podcastreeks onder dezelfde naam. Het boek is fraai vormgegeven en wordt verlichtigd met prachtige kleine tekeningen van de hand van Brechje van der Tol. Een aanrader.

240 blz., € 22,50, Uitgeverij Sterck & De Vreese

Vogels kijken, de 101 beste tips

Ger Meesters weet als doorgewinterde vogelaar waar je op moet letten om vogelsoorten te herkennen, waar je ze kunt zien, welke hulpmiddelen je nodig hebt en hoe je ze kunt fotograferen. Met een stapsgewijze aanpak leer je tevens meer over geluiden, vliegbewegingen en kijkstrategieën.

144 blz., € 17,50, Kosmos Uitgevers

Wat zingt daar? Vogelzang door het jaar heen

Veel mensen hebben moeite om vogels te herkennen aan hun geluid. Deze gids behandelt de zang van de meest algemene vogels van tuin en park. Daarbij volgen we de seizoenen door het jaar heen.

De geluiden worden uitgelegd aan de hand van uitge-

breide beschrijvingen, notenschrift, ezelsbruggetjes en interessante weetjes. Bij dit boek van Dick de Vos hoort een app waarin de geluiden exact te horen zijn zoals ze beschreven worden.

128 blz., € 16,95, KNNV Uitgeverij

Hayman's Zakgids Vogels

Een handzame, smalle vogelgids met ruim 450 Europese vogelsoorten met vele natuurgetrouwe illustraties en pictogrammen die aangeven waar en wanneer de soort kan worden gezien. De teksten zijn toegankelijk zonder vaktermen waardoor hij ook erg geschikt is voor jonge, beginnende vogelaars. Ook voor vogelaars die met lichte bepakkings het veld in willen.

320 blz., € 17,50, Kosmos Uitgevers

De scharrelaar 2020/1

In het derde (voorjaars) nummer van dit 'vogeltijdschrift voor lezers' bijdragen van onder meer Marja Vuijsje (Kauwen op het balkon), Bert Keizer (Trekduif), Yolanda de Kok (vogels in de nor) en Saskia van Loenen (Halsbandparkiet). Waarom hechten wij ons aan (sommige) vogels? Ze geven ons

houvast concludeert 'meeuwenman' Kees Camphuysen in zijn stuk 'Plaatstrouw'.

135 blz., € 14,99, e-book 9,99, Atlas Contact

Plan een cursus samen met Sovon

Gerard Troost geeft uitleg tijdens een online workshop.

We hebben een vreemd voorjaar achter de rug. Het plan was om verschillende cursussen verspreid door het land te geven. De coronacrisis gaf hier een totaal andere wending aan. Om toch een vorm van (bij)scholing te bieden, hebben we verschillende online workshops over onze telprojecten via ons YouTube kanaal gegeven. Tijdens deze live workshops konden kijkers direct vragen stellen. De lessen zijn terug te kijken via [youtube.com/user/SovonVogelonderzoek](https://www.youtube.com/user/SovonVogelonderzoek)

De uitzendingen werden veel bekeken en ook gewaardeerd. Daarom maakten we nog een aantal workshops over lastige vogelzangduo's. Daarin werden de verschillen tussen de geluiden van bijvoorbeeld Zwartkop en Tuinfluiter toegelicht. Eveneens terug te zien op het kanaal.

Cursussen in het najaar

Zoals het er op moment van schrijven uitziet, is het komend najaar weer mogelijk om bijeenkomsten met een beperkt aantal mensen te beleggen. Daarbij volgen we vanzelfsprekend de richtlijnen van de overheid. We denken daarnaast na over de mogelijkheid om online cursusavonden te combineren met praktijkochtenden in kleine groepjes in het veld. We overleggen graag hoe we de cursussen samen met vogelwerkgroepen en

andere vrijwilligersgroepen kunnen geven. Regionaal maatwerk is mogelijk.

Neem contact op via:

www.sovon.nl/cursussen

Hieronder kort de verschillende cursussen:

• Watervogelcursus

Een watervogeltelling uitvoeren is niet altijd eenvoudig. Tijdens twee theorieavonden en een praktijkochtend leer je zelfstandig een watervogeltelling uit te voeren, soorten te herkennen en de resultaten in te voeren op de website of via Avimap.

• Workshop Avimap on Tour

Tijdens één praktijkavond geven we uitleg over alle mogelijkheden van de apps Avimap en iAvimap.

• MUS-cursus stadvogeltellingen in het voorjaar

Een theorieavond en een praktijkoefening. Tijdens de avond komen doel, telmethode, (incl. invoer), soorten, resultaten, gebruiksmogelijkheden en ervaringen van tellers

langs. In de ochtend voeren we een telling uit en oefenen we met invoeren.

• BMP-cursus

Deze methode om broedvogels te tellen wordt aan de hand van vijf theorieavonden en vier praktijkochtenden uitgelegd. Daarna kun je als broedvogelteller aan de slag.

Online cursussen

Online Watervogelcursus is een goede online voorbereiding op watervogeltellingen. Het waarom, wat, waar en hoe van het project worden uitgelegd. Er wordt veel aandacht besteed aan de herkenning van de meest voorkomende watervogels. Kleine verschillen tussen soorten worden uitgelegd via tekeningen en beschrijving van kenmerken. Je kunt deze kenmerken oefenen aan de hand van foto's. Ook het schatten en tellen van groepen vogels, zoals ganzen en meeuwen, komt aan bod. Je sluit de cursus af met een toets.

Meer informatie

Meer informatie over de cursussen en de online workshops vind je op sovon.nl/cursussen. Neem gerust even contact met ons op om plannen te maken voor het organiseren van een cursus!

• Jelle Abma

Invoerscherm AviNest, een app om nestgegevens vast te leggen.

De online workshops werden goed bezocht.

Workshop Meetnet Urbane Soorten

Donderdag 16 april
20.00 – 21.00u

Online workshop tellen voor MUS (Meetnet Urbane Soorten)
Jelle Abma
Met assistentie van Marcel Wortel

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Afspielinstanties	Meeste gelijktijdige kijkers	Nieuwe abonnees
215	94	5
Lengte	Totale kijktijd	Gem. kijktijd
1:16:14	3 dagen	26:38

SLUITEN BEWERKEN IN STUDIO

agronatura
Vogels vliegen, wij niet!

Vogel- en natuurreizen 2021

Spanje	Extremadura en Gredos	jan & apr
Polen	Oderdelta (Zeearenden)	apr
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria	apr-mei
Polen	Biebrza en oerbos Bialowieza	apr-mei
Frankrijk	Camargue, Gorges en Causses	mei
NIEUW: Spanje	Picos de Europa en Santona	mei-jun
Engeland/Schotland	Farne Islands, Bass Rock, Cheviots	mei-jun
Spanje	Spaanse Pyreneeën en Monegros	jun
Zweden/Duitsland	Falsterbo en Boddenküste	sept-okt
Polen/Duitsland	Oderdelta en Havelland (Grote trap)	okt

In Polen en Spanje ook individuele reizen en maatwerk voor eigen groepjes

reispartner van
Vogelbescherming NEDERLAND

agronatura.nl 085-7853820 info@agronatura.nl

BLUE ELEPHANT

VOGELREIZEN
naar
droombestemmingen
voor beginnende én
doorgewinterde vogelaars

GROEPEN
INDIVIDUEEL
FOTOGRAFIE

www.blue-elephant.nl

Limosa 93-1

Artikelen:

- Ruiende Casarca's in Nederland: aantalsontwikkeling, herkomst en ecologie (E. Kleyheeg e.a.)
- Bosuil predeert lokale boerenzwaluwpopulatie: effecten op overleving, reproductie en partnerkeuze (J. Altenburg e.a.)
- Broedprestaties van Nederlandse Huiszwaluwen (L. van den Bremer e.a.)

Korte bijdragen:

- Stappen bij maanlicht: nachtelijk foeragegedrag van Kol- en Brandganzen rond een Friese slaapplaats (R. Kleefstra)
- Dramatische afname van Groningse Ringmussen (R. Oosterhuis)

En: een bloemlezing uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren en mededelingen van de Nederlandse Ornithologische Unie.

Verwacht in één van de volgende nummers:

Aantalsontwikkeling Huis- en Ringmus in de winter, eksternesten op gebouwen, broedvogels zoetwatergetijdengebieden Oude Maas, adoptie bij Grote Canadese Ganzen, meeuwen in Den Haag, Kemphanen strikken als vangmethode, slaapplaatstellingen in Nederland, doortrek en overwintering van de Keep en meer.

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 024-7 410 410

Limosa
93.1
2020

Ruiende Casarca's in Nederland
Bosuil predeert Boerenzwaluwen
Nachtelijk foeragerende ganzen
Afname Ringmussen in Groningen
Broedprestaties van Huiszwaluwen

Heeft u één vogel in de hand? Of tien in de lucht?

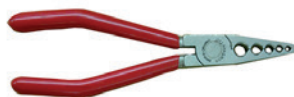

ANWB
Vogelgids
van Europa

Werk in de natuur met

veldshop.nl

MERLIN
BIRD ID

dG
MAMMALS

Swarovski Jaargang 33 (2020) nr. 2

dG DIGITAL GUIDE STAY CURIOUS

Het eerste optische instrument
met digitale dierherkenning.

SEE THE UNSEEN

Roodborsttapuit heeft de wind mee

De Roodborsttapuit keert als een van de eerste voorjaarsgasten al eind februari of begin maart terug. De meerderheid overwintert in Zuid-Europa en Noord-Afrika, een klein maar toenemend deel in eigen land. Vanaf medio maart is het knarsende liedje te horen vanaf de top van een struik of een paaltje. Als broedvogeltellers eind maart hun eerste BMP-rondje maken, noteren ze al heel wat Roodborsttapuiten. Tellers opgelet: tijdens het seizoen kunnen Roodborsttapuiten zich over honderden meters verplaatsen voor een volgend broedsel. Houd hiermee rekening om dubbeltellingen te voorkomen.

De Roodborsttapuit broedt in halfopen cultuurlandschappen, duinen, heide en hoogveen. Na een enorme dip in de aantallen in de jaren tachtig herstelde deze fraaie soort zich wonderwel. In de recente Vogel-atlas wordt een aantal gemeld van minstens 15.000 broedparen, een verzevenvoudiging ten opzichte van het daljaar 1990. Extensiever bermbeheer en natuurontwikkeling hebben, misschien in combinatie met zachtere winters, de Roodborsttapuit een flinke duw in de goede richting gegeven. Mogelijk speelt ook klimaatverandering de soort in de kaart. Waren in de jaren vijftig twee broedsels per broedseizoen de norm, door klimaatverandering is nu een eerdere start mogelijk en zijn drie broedsels per seizoen wellicht haalbaar. Zeker de moeite van het uitzoeken waard!

● *Harvey van Diek*

Foto: Hans Overduin